

Russen in crisistijd

Jan Limbeek

Het laatste kwart van 2014 ging de Russische economie in hoog tempo onderuit en daalde de koopkracht van de bevolking snel. Een opinieonderzoek van het onafhankelijke Levada Centrum* laat zien hoe de Russische bevolking het jaar ervoer en hoe ze de toekomst ziet.

Het jaar 2014 was een economisch rampjaar, met 11,4 procent inflatie, een nominale daling met 70 procent van de roebelkoers ten opzichte van de euro of dollar. Toch beoordeelde slechts 16 procent van de ondervraagden het jaar 2014 als een slecht of erg slecht jaar (tabel 1). Hoe kan dit?

Tabel 1 Hoe zou u het afgelopen jaar beoordelen?

	Erg goed	Goed	Gemiddeld	Slecht	Erg slecht	Moeilijk te zeggen
2014	3	16	63	15	1	2
2013	2	19	63	13	1	3
2012	2	15	64	14	1	3
2011	1	17	67	12	1	2
2010	2	19	59	17	1	2
2009	1	12	61	23	2	2
2008	2	16	60	19	2	2
2007	3	22	61	11	2	2
2006	2	20	62	13	2	2
2005	1	16	66	14	2	2
2004	2	12	62	19	3	2
2003	2	15	69	10	2	2

Opm. De cijfers in deze tabel en alle volgende zijn de antwoordpercentage van de respondenten.

Bron: levada.ru, 29-12-2014

Onmiskenbaar is de koopkracht van de bevolking gedaald. Met name buitenlandse producten zijn veel duurder geworden. Maar bij de beoordeling van een jaar spelen veel meer factoren een rol. De overheid heeft nog niet bezuinigd, alle instanties functioneren als voorheen, de werkloosheid is niet gestegen, onder andere omdat de beroepsbevolking krimpt. De gemiddelde Rus geeft nog steeds een klein deel van het inkomen uit aan vaste lasten zoals hypotheek, waarvan de aflossing nu veel duurder is geworden. Als de bevolking wel veel geleend had, zou ze nu in grote problemen zijn gekomen. Bovendien is de gemiddelde Rus erg tevreden met de nationalistische buitenlandse politiek.

* De enquête van het Levada-centrum werd gehouden tussen 19 en 22 december: er waren 1.600 respondenten van 18 jaar en ouder, uit 134 woonplaatsen verspreid over stedelijk en landelijk Rusland. Naar eigen zeggen was de statistische foutmarge maximaal 3,4 procent.

Russen hebben hun baan nog en dus hun inkomen, waarvan ze iets minder kunnen besteden dan vroeger. En iedereen denkt te weten dat dit komt door de sancties en in (veel) mindere mate door de lage olieprijs. In werkelijkheid is het precies andersom: de economische moeilijkheden en de val van de roebel komen vooral door de lage olieprijs, maar dit zit niet in het hoofd van de gemiddelde Rus. Het zijn hoe dan ook voor de bevolking geen redenen om het regime te veroordelen. Poetin kan niks doen aan de lage energieprijs en de westerse en Russische sancties zijn een gevolg van het Russisch Oekraïne-beleid, waar de gemiddelde Rus geheel achter staat, zoals bleek uit een [eerdere enquête](#) van eind september 2014 van het Levada-centrum.

De vraag is natuurlijk of deze positieve houding beklijft als de economische crisis zich verdiept en voortduurt. De Russische Centrale Bank gaf eind 2014 aan een economische krimp voor 2015 te verwachten van 4,6 procent en voor 2016 een krimp van één procent. Het IMF verwacht een krimp van drie procent in 2015 en één procent in 2016. De economische teruggang van 2009 was weliswaar groter (-7,8 procent), maar van korte duur. In 2010 groeide de economie weer met 4,5 procent.

Dit had alles te maken met het herstel van de olieprijs. De hoogte van de olieprijs is de komende jaren ook de belangrijkste stimulans voor of rem op de economische ontwikkeling. De voorspellingen zijn overheersend dat de olieprijs vrij laag blijft. Aan de andere kant is de hoogte van de olieprijs niet te voorzien, dus misschien herstelt de prijs zich grotendeels.

Tabel 2 laat zien dat het vertrouwen in de toekomst behoorlijk is afgenomen. Maar toch nog de helft (48 procent) van de ondervraagden verwacht geen verandering.

Tabel 2 Hoe is in het afgelopen jaar uw vertrouwen in de toekomst veranderd?

	Groter geworden	Hetzelfde gebleven	Kleiner geworden	Heb en had geen vertrouwen	Moeilijk te Zeggen
2014	9	48	32	7	4
2013	7	65	21	6	2
2012	10	60	21	7	2
2011	12	59	22	7	1
2010	16	58	20	4	1
2009	13	52	24	9	1
2008	11	51	32	6	1
2007	24	56	14	4	2
2006	16	57	17	9	2
2005	13	52	21	12	2
2004	13	44	26	14	2
2003	20	44	21	12	2
2002	16	42	28	13	2
2001	11	44	29	14	3

Bron: levada.ru, 29-12-2014

Opvallend is het grote verschil in antwoorden bij de vraag of het afgelopen jaar moeilijker, makkelijker of hetzelfde was als het voorgaande jaar. Niet vreemd is dat men 2014 voor Rusland moeilijker vond dan 2013, zoals te zien is in tabel 3. Maar uit tabel 4 blijkt dat men voor zichzelf en hun eigen gezin de situatie veel minder nadelig beschouwde. Tabel 5 laat zelfs zien dat slechts een kwart van de respondenten (26 procent) het jaar 2014 als onsuccesvol zag.

Was dit jaar moeilijker, makkelijker of hetzelfde was als het voorgaande jaar ...

Tabel 3 voor Rusland?

	Moeilijker	Makkelijker	Hetzelfde
2014	57	12	31
2013	34	20	46
2012	31	22	47
2011	28	23	50
2010	43	22	36
2009	62	11	27
2008	46	17	38
2007	20	33	47
2006	22	24	54
2005	26	23	52
2004	34	18	48
2003	21	25	54
2002	32	22	46
2001	23	31	46

Bron: levada.ru, 29-12-2014

Tabel 4 voor u en uw gezin?

	Moeilijker	Makkelijker	Hetzelfde
2014	39	14	47
2013	30	23	47
2012	32	21	46
2011	29	22	49
2010	41	22	37
2009	57	12	31
2008	44	18	38
2007	26	30	44
2006	28	24	47
2005	34	21	45
2004	40	19	41
2003	24	27	49
2002	30	21	49
2001	26	26	48

Bron: levada.ru, 29-12-2014

Tabel 5 Was voor u persoonlijk het jaar over het algemeen succesvol of niet?

	Succesvol	Onsuccesvol	Moeilijk te zeggen
2014	48	26	27
2013	51	24	25
2012	47	31	22
2011	50	26	24
2010	48	29	23
2009	43	37	20
2008	46	32	22
2007	52	28	20
2006	49	29	22
2005	47	34	20
2004	42	37	21
2003	51	34	14
2002	49	37	14
2001	42	38	20
2000	37	51	12
1999	36	51	14

Bron: levada.ru, 29-12-2014

Eenzelfde verschil is zichtbaar bij de verwachtingen voor het nieuwe jaar. Voor zichzelf zien de respondenten een betere toekomst dan voor Rusland als geheel. Tabel 6 bevestigt dit: voor Rusland kan het best slechter gaan dan in 2014, voor zichzelf acht men de verwachte problemen een stuk minder ernstig. Bijna de helft van de respondenten denkt dat 2015 waarschijnlijk rustig gaat verlopen.

Tabel 6 Hoe verwacht u dat het nieuwe jaar zal worden vergeleken met het afgelopen jaar?

	Zeker beter	Hopelijk beter	Waarschijnlijk niet slechter	Nauwelijks verandering	Waarschijnlijk slechter	Moeilijk te zeggen
2015	6	40	22	17	10	4
2014	5	48	22	16	3	6
2013	6	50	21	16	2	5
2012	6	50	21	17	3	4
2011	9	49	20	12	4	6
2010	9	48	19	13	4	7
2009	6	43	20	15	11	6
2008	11	45	17	18	6	3
2007	8	41	17	25	5	4
2006	6	46	18	19	7	4
2005	8	38	13	26	12	3
2004	7	47	21	19	3	3
2003	5	45	24	19	4	3
2002	7	42	22	20	5	4
2001	6	51	18	17	4	4
2000	6	46	17	18	6	7
1999	2	27	14	27	23	7
1998	4	31	20	25	9	11
1997	5	28	12	30	19	7
1996	4	33	19	25	12	7
1995	6	36	15	20	15	9
1994	6	42	11	23	11	7
1993	4	34	12	20	24	7
1992	2	23	7	18	44	7
1991	1	25	5	19	37	12
1990	4	40	12	21	13	9

Bron: levada.ru, 29-12-2014

Tabel 7 Denkt u dat het nieuwe jaar rustig of gespannen zal verlopen?

	Zeker rustig	Eerder rustig	Eerder gespannen	Zeker gespannen	Weet niet
...voor uw gezin en u persoonlijk?					
2015	7	41	35	5	12
2014	9	55	17	1	18
2013	11	54	15	2	19
2012	7	48	29	2	14
2011	13	51	15	4	18
...voor Ruslands economie?					
2015	3	17	52	19	9
2014	7	41	28	2	22
2013	7	39	29	3	22
2012	2	24	48	7	18
2011	6	40	25	5	25

Bron: levada.ru, 29-12-2014

Het lijkt nogal voor de hand te liggen dat het levenspeil van het gros van de Russen in de loop van 2014 lager is geworden, gezien de inflatie en de val van de roebel, zoals tabel 8 laat zien. Dus het is niet raar dat in tabel 8 18 procentpunt meer respondenten dan in de voorgaande jaren aangeeft dat het levenspeil inderdaad is verslechterd. In totaal denkt 57 procent er zo over. Maar waarom niet meer? Twee van de vijf Russen vindt het helemaal niet overduidelijk dat het levenspeil van de meeste Russen is verslechterd. Vinden ze dit echt of willen ze zo denken?

Tabel 8 Hoe is volgens u het levenspeil van de meeste Russen in de loop van het jaar veranderd?

	Verbeterd	Verslechterd	Niet veranderd	Moeilijk te zeggen
2014	7	57	29	7
2013	11	39	43	7
2012	11	39	46	4
2011	9	42	43	7
2010	12	42	40	6

Bron: levada.ru, 29-12-2014

Kijkend naar deze antwoorden lijkt het alsof de Russen hun ogen sluiten voor de economische moeilijkheden. Dit is echter niet zo. Van de respondenten vindt 41 procent dat Rusland waarschijnlijk al in een economische crisis verkeert en 38 procent weet dit zeker. Van die 38 procent is ruim de helft (56 procent) van mening dat de crisis minimaal een jaar gaat duren, terwijl 21 procent denkt dat dit nog niet is te voorzien.

Tabel 9 Is Rusland in een economische crisis beland?

Zeker	38
Waarschijnlijk wel	41
Waarschijnlijk niet	10
Zeker niet	2
Weet niet	9

Bron: levada.ru, 30-12-2014

Tabel 10 Hoe lang gaat die duren?

2-3 maanden	4
Half jaar	8
Een of anderhalf jaar	19
Niet minder dan 2 jaar	21
(Veel) langer dan 2 jaar	16
Moeilijk nu te bepalen	21
Weet niet	12

Bron: levada.ru, 30-12-2014

Ondanks de negatieve economische verwachtingen voor 2015 denken twee van de drie Russen dat het niet slechter zal gaan in 2015 dan in 2014 (tabel 6 en 7). De meeste Russen zijn dus niet erg bevreesd voor ontslagen, verarming en bezuinigingen.

Roebel

De huidige devaluatie van de roebel komt ook als een schok voor de Russen omdat ze het niet meer gewend waren. Begin 2003 was de waarde van een dollar 32

roebel, waarna die geleidelijk daalde naar 23 roebel in juli 2008. Na een daling van de roebelkoers als gevolg van de crisis van 2008/2009, stabiliseerde de roebel zich weer in de herfst van 2009 op zo'n 30 roebel voor een dollar. In de loop van 2013 begon de roebel weer zwakker te worden tot ongeveer 36 roebel voor een dollar in maart 2014, waarna de roebel weer iets sterker werd. Pas vanaf september 2014 stortte de waarde van de roebel echt in. (Over de euro valt grofweg hetzelfde te zeggen, al toonde de munt zich de afgelopen jaren iets sterker dan de dollar.)

Tabel 11 Maakt u zich zorgen over de huidige groei van de dollarkoers?

	Mei 01	Dec.01	Feb.02	Jun.13	Sep.14	Dec.14
Zeker	31	43	37	7	13	32
Vrij veel	21	22	26	19	32	38
Vrij weinig	20	15	17	30	29	19
Zeker niet	21	16	16	38	23	7
Moeilijk te zeggen	7	4	4	6	2	4

Bron: levada.ru, 30-12-2014

Opm. Het gat van 12 jaar komt omdat de koers van de dollar ten opzichte van de roebel in die periode daalde en alleen af en toe een beetje steeg.

De grote instorting van de roebel begon in oktober 2014 en hing grotendeels samen met de val van de olieprijs. In de eerste helft van 2014 kostte de Russische olievariant (Oeral) zo'n 107 dollar, terwijl de Oeral-olieprijs nu ruimschoots is gehalveerd naar 45 dollar per vat (stand van 23 januari 2015). Er stromen dus veel minder petrodollars naar Rusland, waardoor de roebel automatisch in waarde afneemt. De gemiddelde Rus denkt echter dat de westerse sancties een grotere invloed hebben op de val van de roebel. Maar in plaats van toegeeflijker te worden, stelt hij zich vooralsnog onverzoenlijk antiwesters op.

Tabel 12 Wat vindt u de belangrijkste reden voor de huidige val van de roebel?

Sancties van het Westen tegen Rusland	35
Russische economische problemen	34
Mondiale economische problemen	19
Overige redenen	2
Moeilijk te zeggen	10

Bron: levada.ru, 30-12-2014

Russen waren in december 2014 niet al te negatief over de verdere koersdaling van hun roebel. Slechts een kwart (26 procent) van de ondervraagden dacht dat de roebel verder zou dalen. Op het moment van ondervragen (19 - 22 december) kostte een dollar zo'n 60 roebel. Sinds 14 januari 2015 kost een dollar zo'n 65 dollar. Vooralsnog hebben de pessimisten gelijk gekregen.

Tabel 13 Wat denkt u dat de komende maanden gaat gebeuren met de koers van de roebel?

Zal verder dalen	26
Zal schommelen op het huidige niveau	43
Zal terugkeren naar het niveau begin herfst*	11
Zal terugkeren naar het niveau begin 2014#	2
Moeilijk te zeggen	18

Bron: levada.ru, 30-12-2014

* Eind september 2014 kostte een dollar zo'n 39 roebel

Op 1 januari 2014 kostte een dollar nog geen 33 roebel

Door de enorme waardedaling van de roebel zijn importgoederen veel duurder geworden. Het ligt dus in de lijn der verwachting dat Russische producten populairder, want goedkoper zijn geworden. Wat nog meer wordt gestimuleerd omdat de import van een aantal westerse voedselproducten door Rusland is verboden. Tabel 14 laat zien in hoeverre geïmporteerde producten zijn vervangen door producten van Russische makelij.

Tabel 14 In welke mate hebben Russische producten importproducten vervangen in uw woonplaats?

	Basis voedingsmiddelen	Primaire artikelen, kleding,schoeisel	Primaire duurzame gebruiksgoederen, huisraad
Bijna geheel	21	12	11
In grote mate	40	23	23
Voor een gering deel	26	38	34
Er zijn bijna geen Russische goederen	2	11	13
Moeilijk te zeggen	12	16	20

Bron: levada.ru, 30-12-2014

De economische crisis heeft de sfeer en de toekomstverwachtingen van de bevolking nog niet radicaal verpest. Maar als de noodzakelijke bezuinigingen en massaontslagen gevoeld gaan worden, zou de sfeer kunnen veranderen. Al is daarmee niet gezegd dat Rusland zich vervolgens in het buitenlands beleid inschikkelijker gaat opstellen. De kans is net zo groot dat de bevolking zijn hakken in het zand zet en als een man achter Poetin gaat staan. Of beter gezegd: blijft staan.

[Terug naar 'Achtergrond'](#)